

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора

Курової Анастасії Володимирівни

на дисертацію Гречаник Марії Ігорівни

«Особливості становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей», представлену на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема гендерної ідентичності ЛГБТІК+ спільноти характеризується відсутністю достатньо розробленої наукової бази в цій сфері, особливо в контексті сучасної України, де питання гендерної ідентичності в ЛГБІКТ+ спільноті досліджені недостатньо. Сучасні соціальні трансформації вимагають комплексного підходу до вивчення проблеми, враховуючи вплив культурних, правових та психологічних аспектів. Дослідження цього феномену є важливим кроком до глибшого розуміння факторів, які впливають на процес формування гендерної ідентичності, а також до створення умов для більш інклюзивного соціального середовища. Це дозволить не лише покращити психосоціальний клімат, а й сприяти забезпеченню рівності прав та можливостей для всіх соціальних груп. З огляду на викладені факти, актуальність дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дослідження є чітко і логічно побудованим на всіх етапах його виконання. У вступі дисертації коректно та виважено представлені актуальність теми, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано мету, чітко прописані гіпотези і завдання, що цілком відповідають обраній проблематиці та змістовно розкриті як у теоретичній, так і в емпіричній частині роботи, подано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертантка цілком обґрунтовано і переконливо представила теоретико-методологічну базу дослідження з обраним комплексом діагностичних методів.

М.І. Гречаник у дисертації уточнила зміст поняття ЛГБТІК+; виявила і дослідила низку компонентів гендерної ідентичності гомосексуальних людей., виокремила особливості її становлення.

Розкриваючи основний зміст дисертації, авторка у її розділах логічно та послідовно виклала матеріал дослідження відповідно до мети та поставлених завдань. Висновки, зроблені дисертанткою, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують усі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети. Дисертаційне дослідження насичене широким спектром психологічної наукової інформації, а його результати мають важливе теоретичне та практичне значення для розв'язання як науково-пізнавальних, так і соціально-практичних завдань у різних галузях і сферах соціальної практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у роботі М.І. Гречаник, достатньо високий та цілком відповідає тому рівню, який задається в сучасних дисертаційних роботах. Авторкою проаналізовано достатню кількість сучасних і класичних першоджерел з заявленої проблеми серед вітчизняних та зарубіжних авторів. Дисертаційна робота засвідчує ґрунтовне знайомство авторки з науковою літературою з обраної проблеми, її вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, аналізувати зміст, виокремлювати суттєве, визначати головне у сучасному стані вивчення проблеми дослідження. На належному науковому рівні здійснено формулювання об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження.

Заслуговує на позитивну оцінку підбір і застосування методологічного апарату та організація емпіричного дослідження, що забезпечили надійність і високу вірогідність отриманих дисертанткою результатів. Методи і методики дослідження, які застосовувались авторкою, цілком відповідають його предмету, меті та завданням.

Дослідницька вибірка є, на наш погляд, репрезентативною. Математико-статистична обробка результатів цілком коректна і відповідає отриманим даним та досліджуваному феномену. В роботі повній мірі сформульовано

наукову новизну, адекватно представлено теоретичну та практичну значущість одержаних результатів. Отримані дослідницькі результати, на нашу думку, є досить вагомими як для загальної, так і для прикладної психології, пройшли належну апробацію в ході роботи наукових конференцій, представлені в наукових публікаціях, про що є відповідні свідчення, та впровадження в практичну та освітню діяльність.

Відповідно до загальної структури роботи у *першому розділі* авторкою було висвітлено основні підходи до проблеми гендерної ідентичності гомосексуальних людей, узагальнено та систематизовано науковий досвід попередніх років. На основі проведеного теоретичного аналізу першоджерел із проблем гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+ авторкою було виділено та розглянуто обґрунтовано теоретико- методологічні засади дослідження проблеми особливостей становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей.

Одним з помітних результатів теоретичного аналізу першоджерел із проблем лідерства, на нашу думку, було розкрито поняття ЛГБТІК+ спільноти, зміст та структуру гендерної ідентичності гомосексуальних людей та ЛГБТІК+. Систематизовано особливості гендерної ідентичності гомосексуальних людей, серед яких можна виділити соціальні, культуральні, психологічні. Розглянуто структуру гендерної ідентичності ЛГБТІК+ як співвідношення когнітивного, конативного, афективного компонентів.

Вбачаючи ці аспекти, дисертантка розглядає розроблену теоретичну модель як методологічну основу дослідження та становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей.

У *другому розділі* авторкою представлено констатувальний етап емпіричного дослідження, його основні завдання, методи та організація. Дисертантка визначила та представила комплекс методик для вивчення змісту гендерної ідентичності гомосексуальних людей. Авторкою встановлено, що гендерна ідентичність ЛГБТІК+ людей характеризується унікальними аспектами, які включають потребу в реалізації особистості поза традиційною

бінарною системою, нагальну потребу в рівних правах та можливостях, критичну необхідність безпеки з метою запобігання насильству та дискримінації, та значущість видимості та вільного самовираження. Ці показники вказують на глибокі соціальні та емоційні виклики, з якими зіштовхуються ЛГБТІК+ люди, та підкреслюють важливість створення інклюзивного та рівного середовища для всіх. Порівняльний аналіз між ЛГБТІК+ та гетеросексуальною контрольною групою виявив значні відмінності у гендерному самовираженні. Авторкою встановлено, що гендерна ідентичність представників контрольної групи значною мірою залежить від їхньої біологічної статі, тоді як учасники ЛГБТІК+ спільноти характеризуються більшою андрогінністю, а їхня гендерна ідентичність значно менше прив'язана до біологічної статі.

Слід зазначити, що методичний огляд діагностичних засобів дослідження наведений дисертанткою у цьому розділі, є повним і обґрунтованим.

У *третьому розділі* дисертанткою представлено розроблену розроблено модель психологічного консультування ЛГБТІК+ клієнтів. Зміст моделі консультування подається авторкою із докладним описом кожної з її частин. Отримані дисертанткою результати, після впровадження моделі консультування, довели ефективність її застосування та підтвердили, що застосування психодраматичного підходу з елементами КПТ у роботі з ЛГБТІК+-клієнтами, є ефективним, що підтверджує гіпотезу, запропоновану авторкою: використання концепції теорії прив'язаності і створення відчуття психологічної безпеки підвищує ефективність процесу консультування.

Висновки дисертації, на наш погляд, вдало відображають основні здобутки теоретичного та емпіричного дослідження здобувачки, широко розкривають ступінь розв'язання поставлених дослідницьких завдань та визначають перспективи подальших наукових досліджень в ініційованому напрямі. Таким чином, структурні частини дисертаційної роботи М.І. Гречаник логічно пов'язані між собою і становлять органічну єдність.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вперше: обґрунтовано розширене поняття про компоненти, зміст, особливості гендерної ідентичності ЛГБТІК+ осіб, теоретично обґрунтовано модель гендерної ідентичності ЛГБТІК+ осіб, розроблено модель психологічного консультування. Поглиблено: знання про особливості психологічного консультування ЛГБТІК+ осіб. Систематизовано та доповнено: аналіз відмінностей компонентів гендерної ідентичності ЛГБТІК+ осіб та цисгендерних гетеросексуальних осіб.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані: а) при організації професійної підготовки психологів та інших спеціалістів з ментального, психічного здоров'я; б) у навчальних дисциплінах «Гендерна психологія», «Основи психологічного консультування», «Психотерапія», «Психологія особистості» тощо. Розроблена модель консультування може бути використана у створенні програм психологічного супроводу, програм психоедукації, просвіти з питань особливостей роботи з ЛГБТІК+ спільнотою у роботі психолога. Одержані результати дослідження можуть бути використані психологами у своїй практичній діяльності.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Матеріал дисертації добре структурований, а результати і виявлені особливості детально проаналізовані. Зміст і основні результати дисертаційного дослідження відображено у 8 публікаціях, серед яких: 1 стаття у колективній монографії, 4 статті у наукових фахових виданнях включених до міжнародних наукометричних баз даних (одноосібних – 2, у співавторстві – 2), 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, 2 публікації – тези виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом

дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапах дослідження. Ці висновки підтверджують результати перевірки рукопису дисертації М.І. Гречаник.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу здобувачки, високий теоретико-методологічний і методичний рівень проведеного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження, побажання та рекомендації:

1. У першому розділі роботи представлено теоретичну модель гендерної ідентичності гомосексуальних людей. На наш погляд, варто було б сутність та зміст ідентичності описати та проаналізувати більш ґрунтовно, а не лише представити його у вигляді тезового опису.

2. У першому розділі дисертаційного дослідження, на нашу думку, недостатньо описано вплив інтернету і соціальних мереж на становлення гендерної ідентичності, оскільки значна частина процесів відбувається у віртуальному просторі, зокрема, пошук партнерів, групи підтримки, то варто було б більше уваги приділити цьому питанню.

3. У третьому розділі роботи, присвяченому психологічному консультуванню представників ЛГБТІК+ описана авторська модель психологічного консультування, її впровадження та апробація, що відображає ґрунтовний професійний підхід до практичної роботи психолога та психотерапевта. Доповнення психологічного супроводу іншими методичними розробками, окрім моделі консультування, дозволило б, на наш погляд, посилити вирішення поставлених завдань формувального етапу дослідження.

4. Результати формувального етапу дослідження представлені лише в одній зарубіжній наукометричній публікації. На наш погляд, об'єм та зміст третього розділу заслуговував можливості бути представленим також на наукових конференціях та у публікаціях апробаційного характеру.

Водночас, зазначені пропозиції та зауваження не знижують загальної наукової та практичної значущості дослідження М.І. Гречаник. Аналіз дисертаційної роботи й опублікованих наукових праць здобувачки дає підставу

стверджувати, що на захист представлена самостійна, цілісна науково-дослідна робота з актуальної психологічної проблеми; робота виконана на належному теоретичному та практичному рівні; є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота Гречаник Марії Ігорівни «Особливості становлення гендерної ідентичності гомосексуальних людей» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених наукових студій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Гречаник Марія Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної психології
Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

Анастасія КУРОВА

